

SAECULUM JOURNAL OF PHILOSOPHY (1943-1944), PROS AND CONS**Eugeniu Nistor, Assist. Prof., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş**

Abstract: The series of Saeculum Journal of Philosophy, led by Lucian Blaga is, no doubt, is a significant moment both in the evolution of philosophical ideas and in deep-journalism diversification and addressing issues of great interest in the media system in Romania. Closely related to the literary and publishing activity of members of Sibiu Literary Circle and, hence, the names of young Romanian thinkers and essayists (Constantin Noica, Ovidiu Drimba, Gh. Pavelescu and others), though published in only eight issues – the Journal circulated ideas, incited spirits and facilitated a fertile communication between the elites of the Romanian humanist intellectuals of the time.

Keywords: philosophy, program, metaphysics eon, polemic.

Lucian Blaga este fondatorul celei mai importante reviste de filosofie apărute vreodată în Ardeal. Deşi, încă din veacul al XIX-lea cărturarii români au făcut eforturi sporite pentru apariția periodică a unei reviste cu acest profil sau măcar apropiat de acesta (să nu uităm, în acest sens, de *Arhivă pentru filologie și istorie*,¹ publicația coordonată de către însuși Timotei Cipariu, tipărită la Blaj, între 1867-1872, cu apariție de zece ori pe an – o adevărată revistă de filosofia limbii – într-un anumit fel continuatoarea *Organului luminării*, tot blăjean), totuși, prin cele opt numere, editate în intervalul ianuarie 1943 – aprilie 1944, în vreme de război, *Saeculum* este, de departe, cea mai specializată și mai consistentă publicație filosofică românească, apărută în acest perimetru geografic și spiritual.

Așadar, înființarea la Sibiu a revistei de filosofie *Saeculum* are și astăzi semnificația unei inițiative temerare: în primul rând, pentru că era prima publicație cu acest profil publicistic declarat („de filosofie”), cu o tematică adecvată „misiei” asumate și un program bine definit, apărută până atunci dincoace de munți și, în al doilea rând, pentru că ea reprezenta îndepărtarea clară și definitivă a lui Lucian Blaga de aliniamentele cultural-ideologice ale *Gândirii*. Faptul în sine, nu s-a întâmplat în împrejurări amiabile, ci pe un fond conflictual cu „gândiriști”, nelipsind atacurile dure, lansate în rafale asupra armăturii de bază a sistemului filosofic blagian, și chiar asupra persoanei filosofului, într-un timp în care abia se stinseseră ecourile polemicilor avute cu Dan Botta, culminând cu publicarea de către acesta din urmă a ingratei broșuri *Cazul Blaga* (Editura Bucovina I. E. Torouțiu, București, 1941).

Orice s-ar spune, colaborarea de peste douăzeci de ani a filosofului la revista *Gândirea*, cronicile și articolele de întâmpinare, admirative și entuziaste, publicate în paginile acesteia la apariția cărților sale, ca și categoria sofianică din *Spațiul mioritic*, îl apropie puternic de gândiriști – acest fapt datorându-se, cel puțin la început, și buneii comunicări cu mentorul revistei. Relația deosebit de amicală cu Nichifor Crainic data de prin 1919, când, în prima sa „incursiune” bucureșteană, îl cunoaște în casa lui Vlahuță. Ea a continuat, susținută de gesturi cordiale din partea ambilor scriitori, până în vremea războiului; astfel, la 22 mai

¹ I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, ediția a III-a, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 78

1941, după rostirea de către Nichifor Crainic a discursului de recepție la Academia Română – *Elogiu lui Octavian Goga* – Lucian Blaga citește răspunsul de primire, referindu-se la legăturile subterane dintre semănătorism și gândirism, ambele valorificând în chip superior viața rurală și motivele folclorice. Cu atât mai tragică ne apare acum despărțirea filosofului de *Gândirea* și hotărârea sa, rămasă definitivă, de a se rupe cu totul de programul cultural al acesteia. Unele vagi divergențe ideatice între șeful *Gândirii* și filosof pot fi semnalate încă din 1936, odată cu publicarea de către acesta a articolului „Transfigurarea românismului”, în care Blaga este suspectat că preconizează să publice „o metafizică românească elaborată din superstițiile folclorice, din miturile indiene și din ereziile creștine, toate elemente anti-ortodoxe”,² exprimându-și părerea de rău că nu poate desluși „nici o afinitate între metafizica poporului român și ideea așa de originală a Marelui Anonim, biet satrap al cerului speculativ, îngrozit că pigmeii din lume ar putea să-i uzurpe tronul.”³ Cam aceleași reproșuri i le aduce și filosoful Ion Petrovici, publicând în numărul din septembrie al *Gândirii* articolul „Considerații cosmogonice”, pentru ca, peste doar câteva luni, revista să insereze articolul „Despre dogmă”, al teologului Dumitru Stăniloae, în care Blaga este criticat că, în *Eonul dogmatic*, i-a dat noțiunii de dogmă un sens gnostic și, deci, din capul locului, neortodox. Toate acestea au fost însă doar ușoare înțepături până în 1942, când, după apariția volumului *Religie și spirit*, același D. Stăniloae îi dedică lui Blaga o întregă carte: *Poziția dlui Lucian Blaga față de Creștinism și Ortodoxie*, în care scrie despre filosoful categoriilor abisale că „procedează cu religia ca unul care sugrumă pe cineva, spunându-i cuvinte de mângâiere.”⁴ Dar acuzele sunt chiar mai grave de atât, încă din primele rânduri este exprimată temerea teologului că atitudinea ostilă a lui Blaga față de creștinism, în general, și ortodoxie, în special, ar afecta puternic „conștiința tineretului chemat mâine la conducerea destinelor naționale”.⁵

Dar, în afara acestor împrejurări, deloc favorabile, la Sibiu, în atmosfera de autentică emulație culturală din mediul universitar, se mai întâmplă un eveniment remarcabil care însă poate fi pus în relație cu apariția noii publicații: la începutul lunii ianuarie 1942, în cadrul Facultății de Filosofie și Litere s-a înființat Cercul literar studentesc „Octavian Goga”, avându-l președinte pe Lucian Blaga, iar vicepreședinte pe studentul Radu Stanca. Interesant este faptul că, venit la Sibiu pe 12 februarie, ministrul Educației Naționale, Ion Petrovici, după ce prezidează ședința solemnă a Senatului universitar și vizitează Facultatea de Filosofie și Litere, participă la inaugurarea oficială a activității cercului literar și, în lipsa lui Lucian Blaga (care era bolnav), acesta este întâmpinat de D. D. Roșca, decanul Facultății, și de R. Stanca. Cu toate că în interiorul cercului s-a produs o scindare în aprilie 1943, atunci când demisia lui Ion Negoitescu prefigurează două grupări distincte: „*Cercul literar*”, pe de o parte, cuprinzându-i pe Victor Iancu, Radu Stanca, Ion Negoitescu, Eugen Tudoran, Cornel Regman, Ion Oana, Ovidiu Drimba, Ștefan Aug. Doinaș și Romeo Dăscălescu, care vor elabora și publica la 12 mai, același an, în cotidianul bucureștean „Viața” (aflat sub

² Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, ediție îngrijită de Magda și Petru Ursache, Editura Timpul, Iași. 1996, p. 201

³ *Ibidem*, p. 202

⁴ Dumitru Stăniloae, *Poziția dlui Lucian Blaga față de Creștinism și Ortodoxie*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1942, p. 37

⁵ *Ibidem*, p. 3

directoratul lui Liviu Rebreanu), celebrul „Manifest”, prin care aceștia recunoșteau în personalitatea criticului Eugen Lovinescu „un adevărat model de generație”, și „*Cercul literar studentesc*”, pe de altă parte, alcătuit din ceilalți studenți preocupați de literatură și filosofie. Oricum, mulți dintre tinerii raliați celor două grupări vor publica articole și studii în paginile viitoarei reviste, devenind ei înșiși (unii) personalități reprezentative ale culturii române. Dar interesant este faptul că *Manifestul Cercului Literar de la Sibiu*, pledând pentru o cultură majoră, pentru instituirea unui real climat de afirmare a valorilor estetice, pentru îndepărtarea și respingerea tendințelor neosemănătoriste din literatură, așa după cum arată și criticul Ion Bălu, indirect se dezice de Lucian Blaga: „Dacă elementele amintite erau simbolizate de E. Lovinescu, prin revers, în viziunea lui I. Negoïtescu, Lucian Blaga reprezenta atitudinea antitetică; în textul *Manifestului* numele filosofului nu era amintit, dar unele propoziții și fraze conțin, neîndoielnic, aluzii negative la opera sa”.⁶

În vremea în care Lucian Blaga pregătea, la Sibiu, apariția noii publicații, *Revista de filosofie* din București – organul oficial al Societății Române de Filosofie –, întemeiată și condusă de către gânditorul C. Rădulescu-Motru, înregistra două decenii de apariție neîntreruptă în peisajul nostru cultural. Dintre filosofii Ardealului, singurii care semnav, sporadic, în paginile acesteia erau D. D. Roșca și Eugeniu Speranția; dar lui Blaga – deși nu publicase nimic în revistă până prin 1930, când se prefigurează o anumită stare tensionată între acesta, pe de o parte, și Mircea Florian și C. Rădulescu-Motru, pe de alta – i se recenzează și comentează o bună parte a cărților sale, „cu aplicație și deferență. A fost chiar invitat să țină o conferință la Societatea de Filosofie. Apoi s-a subțiat legătura Regat – Transilvania în paginile revistei”.⁷

Însă, tot în Capitală, trebuie să remarcăm apariția, atunci, a celor două tomuri ale „culegerii de studii și texte” sub titlul *Izvoare de filosofie*, în îngrijirea lui Constantin Floru, Constantin Noica și Mircea Vulcănescu, publicație față de care Blaga nu ezită în a-și manifesta aprecierea și simpatia.

Profesorul universitar și academicianul Lucian Blaga, titularul cursului de Filosofia culturii, în cadrul Universității clujene refugiate la Sibiu, începuse încă din noiembrie 1942 să facă demersurile necesare în vederea apariției noii publicații: s-a adresat, în acest sens, Editurii „Dacia Traiana” și a solicitat Universității un sprijin financiar, obținând promisiunea fermă de acordare a sumei de 40.000 lei pentru fiecare număr; a intervenit pentru completarea fondurilor de editare, prin Al. Marcu și Pan M. Vizirescu, la Ministerul român al propagandei și se bazează pe unele încurajări venite din partea unui mare prieten și admirator al operei sale – inginerul electronist Marin Ciortea, directorul tehnic al Societății „Gaz metan” din Mediaș, căruia i-a fost adesea oaspete, alături de scriitori și artiști precum Domnița și Gherghinescu-Vania, Ion Vlasiu, Al. Ciucurencu, Catul Bogdan, Eugen Gâscă ș.a. Totodată, pe 20 noiembrie, același an, se adresează în scris mai multor filosofi și „scriitori” de filosofie din țară, solicitându-le colaborarea și arătând că: „Năzuința noastră este să facem din această publicațiune un mijloc de ținută europeană, prin care să se manifeste spiritualitatea românească în ceea ce are ea mai de preț. În acest scop acordăm publicațiunii noastre și o

⁶ Ion Bălu, *Viața lui Lucian Blaga*, vol. II, Editura Libra, București, 1996, p. 329

⁷ Gheorghe Vlăduțescu – vezi articolul „O istorie accidentată, dar semnificativă”, în volumul aniversar *Revista de filosofie la 80 de ani, 1923-2003*, coordonatori: Angela Botez, Victor Popescu și Mihai Popa, Editura Ardealul, Colecția Biblioteca de filosofie, Târgu-Mureș, 2004, p. 19

funcție de propagandă, tipărint în fiecare număr un adaos care să cuprindă rezumatul articolelor în limba germană”.⁸ Însă revista nu a avut, după cum s-a văzut ulterior, nici un fel de implicare politică, iar rezumatele principalelor studii au fost publicate nu doar în limba germană, ci și în italiană și franceză. Dar partea „tare” a prospectului o reprezenta declarata „preferință pentru articolele și notele care cuprind considerațiuni de ordin filosofic asupra fenomenului spiritual românesc, care dau expresia originală unor idei, sau chiar să prezinte o adevărată creație de natură filosofică”.⁹ Adresa era semnată de către Lucian Blaga și Zevedei Barbu, care va deține la revistă funcția de secretar de redacție (acesta era și asistentul său, fiind transferat, încă de la începutul anului 1942, de la Institutul de Psihologie la Facultatea de Filosofie și Litere).

Primul număr al revistei *Saeculum* a intrat pe piață la începutul lunii februarie 1943. Având 124 de pagini, cu o copertă exterioară maronie, pe care titlul era gravat cu litere mari cărămizii iar, dedesubt, trase cu cerneală neagră, cu caractere mai mici, dar vizibile, se puteau citi celelalte elemente reprezentative: REVISTĂ DE FILOSOFIE. DIRECTOR LUCIAN BLAGA., și jos de tot: ANUL I. IAN. – FEBR. 1943. Publicația, așa cum a fost ea gândită grafic de pictorul A. Demian, impunea prin sobrietate și ținută academică. Pe interioarele copertei din față era menționat și numele lui Zevedei Barbu, în calitate de secretar de redacție, dar și adresa redacției și administrației: Sibiu, str. Bedeus 7, care era de fapt domiciliul lui Lucian Blaga, în timp ce pe interiorul copertei din spate erau înșirate ultimele apariții editoriale ale filosofului și scriitorului, apărute la Editura „Dacia Traiana” S.A. din Sibiu și la Editura Fundațiilor Regale din București, pe ultima copertă fiind întocmit sumarul revistei. La rubrica „Note” a primului număr, într-o tabletă, aparent insignifiantă, directorul publicației explică, argumentat, necesitatea editării unei reviste cu acest profil, „care să nu fie un simplu magazin de mărfuri, adunate mai ales de peste hotare (...) Cel ce scrie aceste rânduri – continuă el – a fost adesea solicitat, în conversații particulare și prin scrisori, primite mai ales de la tineri, să ia conducerea unei reviste de filosofie care să pună accentul pe creație, pe contribuția personală, pe afirmarea unei generații nu numai între hotarele țării ci și dincolo de hotare”.¹⁰ Arătând împrejurările dificile în care apare revista, Blaga se referă în același text și la căutările și ezitățile în „botezarea” publicației cu un nume potrivit, dintre mai multe variante avute în vedere: *Veac*, *Aion* și *Saeculum*, preferând-o pe ultima, deoarece, își motivează el opțiunea, „intenționăm să facem în paginile acestei reviste și o regulată prezentare a gândirii românești pentru străinătate, într-o limbă străină de circulație” (ceea ce se și înfăptuiește încă de la primul număr, când rezumatele sunt traduse în limba germană – n.a.), și „numele ales n-am vrea să fie răstălmăcit în sens programatic.”¹¹ Dar, din păcate, temerile lui Blaga sunt întemeiate și, câțiva ani mai târziu, doctrinarul Nestor I. Ignat se referă, în presa comunistă de după război, la „eonul” blagian ca la o transpunere fidelă în filosofie a iluziei imperiului de o mie de ani, făgăduit omenirii de propaganda nazistă, denunțându-l și adoptând, în acest sens, o atitudine dușmănoasă, căci „odată cu metafizica, s-a

⁸ Ion Bălu, *Viața lui Lucian Blaga*, vol. II, ediția citată, p. 293

⁹ *Ibidem*

¹⁰ Revista *Saeculum*, Anul I, nr. 1, ian-febr., 1943, Sibiu, Institutul de arte grafice „Dacia Traiană”, p. 108

¹¹ *Ibidem*

sfârmat în țândările *eonului* și *colectivul* dlui Blaga, *elita* văzută de *gândirea* fascistă și fascizantă.”¹²

Articolul de fond al numărului inaugural al revistei *Saeculum* intitulat, extrem de sugestiv, *Despre viitorul filosofiei românești*, este similar cu conținutul prelegerii susținute de către Lucian Blaga la 3 noiembrie 1941, la Sibiu, la deschiderea cursului din cadrul noului an universitar, fiind un studiu extrem de bine elaborat, având o semnificație profundă – el reprezintă chiar programul de perspectivă al noii publicații! Amintind de condițiile precare în care putem vorbi despre o „gândire românească” până la primul război mondial, perioadă în care „unii intelectuali aveau adevărate accese de bucurie când reușeau să facă unele comentarii personale în marginea gândirii apusene”,¹³ presupunând că această întârziere s-ar datoră și unui interval de „sterilitate filosofică” a Occidentului, Blaga avertizează că „filosofia de orientare scientistă-pozitivistă, la modă pe vremea aceea, nu era stimulentele cel mai indicat să pună în mișcare puterile creatoare ale gândirii unui popor în căutare de sine însuși.”¹⁴ Unele dintre aceste afirmații îl vor costa scump, ridicându-și împotriva toată pleiada românească a „filosofilor științifici” și acoliților lor. Gândind la încheierea unor concepții originale, Blaga scria: „Îmi place să cred că viitorul filosofiei românești va fi determinat de cele mai adânci, de cele mai adânci porniri ale spiritului nostru, de o parte, și de poziția noastră firească în topografia spirituală a Europei, de altă parte.”¹⁵ Extrem de tranșant în declarațiile sale, Blaga ține să precizeze însă că, sub aspectul „concluziilor ipotetice la care ne-am oprit, cât privește structura spiritului românesc, n-aș vrea să le prefac în criterii prea rigide, și obligatorii, de apreciere a specificului românesc. Chestiunea, foarte palpitanță, în ce măsură gândirea românească este în adevăr românească, se rezolvă într-un chip destul de simplu. O idee este românească dacă este originală, adică dacă ea, în plenitudinea ei inedită, este gândită întâia oară de un român.”¹⁶ Această înțeleaptă constatare, datând de mai bine de o jumătate de veac, nu numai că nu și-a pierdut valabilitatea, dar ar trebui să fie imperativul categoric al tuturor scriitorilor noștri de filosofie! Dar, spre a fi mai bine înțeles, Blaga nu se oprește doar la constatări și aprecieri generale, el venind cu unele exemplificări pline de tâlc, tactică prin care se și răfuiește cu unii detractori ai săi: „Îmi amintesc că după apariția unuia din studiile mele de metafizică, un pretins servitor al adevărului cu A mare, scriind despre cartea mea, spunea între altele că ideile mele n-ar fi românești, fiindcă, dragă Doamne, n-ar fi în acord cu o anumită doctrină tradițională. Și dascălul avertiza poporul românesc să se ferească de ideile mele ca de necuratul.”¹⁷ E de prisos să precizăm că cel vizat în aceste rânduri era teologul Dumitru Stăniloae. Iar, ceva mai încolo, țintește direct în doctrina statică a „gândiriștilor” care se încapățânează să susțină că „ce nu e ortodox, nu e românesc”, arătând, apoi, că, dacă admitem „natura divină” a acesteia, atunci ea este „dumnezeiască” și nu românească, iar dacă convenim că ar fi o operă de creație umană, atunci ea a fost concepută de sfinții părinți ai bisericii, care au fost greci, sirieni, egipteni ș.a., dar, oricum, nu români, concluzionând că „spre părerea noastră de rău, între ortodoxie și românităte nu putem

¹² Revista *Viața Românească*, București, nr. 1 / ianuarie 1946, p. 53

¹³ Revista *Saeculum*, nr. cit., p. 1

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ *Ibidem*, p. 2

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ *Ibidem*, p. 3

așadar surprinde legătura exclusiv-necesară...”¹⁸ Și aici filosoful apelează la amintirile proprii, dar nu la modul nostalgic și contemplativ, ci trimițând săgeți incendiare către Nichifor Crainic și adepții lui, plătindu-le unele polițe, nu tocmai vechi: „Mi-aduc aminte că unul dintre inițiatorii ortodoxismului de la o cunoscută revistă literară, o personalitate de care mă simt de altfel legat prin atâtea sentimente prietenești publica, sunt vreo 10-12 ani de atunci, un articol în care se căznea să arate că apetitul metafizic al poporului român a fost pe deplin satisfăcut de doctrina ortodoxă...”¹⁹ Însă, cum ortodoxismul era gata încheiat din punct de vedere doctrinar, Blaga nu mai vedea nici o posibilitate de nouă creație metafizică în cadrul acestuia, căci investiția de spirit a unui Dostoievski se rezumă doar la descrierea genială a „dramei creștine” și a „demoniei moderne”, el nefiind un plâsmuitor de metafizică în adevăratul înțeles al cuvântului; iar în ceea ce privește experiența spirituală a lui Soloviev, Florenski, Bulgakov și Berdiaev – aceștia s-au lăsat pătrunși de un „necon condiționat conformism”, irosindu-și talentul în povestiri personalizate despre Dumnezeu, Sofia și sofianism.

În limitele temei abordate, Blaga polemizează indirect cu filosoful german Hermann Keyserling care, în trecere prin București în 1926, făcea unele considerații personale, legate de un foarte probabil spor cultural al nostru pe linia bizantinismului: adică, potrivit acestuia, cum Renașterea italiană nu ar reprezenta altceva decât o nouă izbucnire a spiritualității eline, în România ar fi posibilă o renaștere a spiritului bizantin, și aceasta întrucât, după aprecierea lui Keyserling, „renașterile nu au loc niciodată în regiunea de origină a unei culturi, ci aiurea.”²⁰ Dar Blaga este de cu totul altă părere, și anume: el este pe deplin încredințat că Renașterea din Italia nu se rezumă la „o simplă renaștere a antichității grecești”, adică la un episod epigonic, ea fiind o epocă distinctă a spiritualității umane, iar pentru ortodoxismul „gândirist”, „prea rigid, prea dogmatic și prea defensiv în esență”, analogia cu bizantinismul i se pare din capul locului eronată. Situată între două culturi: cea bizantină și cea occidentală, ambele împlinite și desăvârșite în toate dimensiunile lor firești, evitând cu orice preț izolarea, „gândirea filosofică românească va trebui să-și păstreze independența inițiativelor creatoare față de pomenitele culturi” și să se înalțe doar „potrivit liniilor de forță ce i le imprimă substraturile subconștiente și de natură stilistică (iar nu doctrinară) ale spiritului etnic.”²¹ Filosoful, în termeni extrem de plastici, îndeamnă la meditație metafizică profundă, fără însă a face abstracție de posibilele sugestii provenite din Răsărit sau Apus, toate acceptate cu prudență și doar ca „izvoare” inspiratoare: „Propunând studiul metafizicei și al eresurilor răsăritene-bizantine, ca și al filosofiei apusene în toată amploarea ei, nu facem decât să schițăm în aer cele două mari blocuri, în care însetatul român poate lovi cu toiagul ca să scoată apă de izvor. Ar mai fi, desigur, și alte blocuri, de ex. acel bloc indic, de care cu adevărată nostalgie s-a apropiat Eminescu, și alte personalități din cultura noastră. Subliniez că toate aceste blocuri le înțeleg ca niște stânci dătătoare de izvoare, și nimic mai mult.”²²

Este demnă de reținut și considerația filosofului în conformitate cu care niciodată filosofia unui popor nu s-a plămădit și conturat în izolare, ea aspirând mereu sugestii și motive din orizontul unor culturi afine sau catalitice, în a căror vecinătate stimulative și-ar

---

¹⁸ *Ibidem*, p. 5

¹⁹ *Ibidem*, p. 6

²⁰ *Ibidem*, p. 9

²¹ *Ibidem*, p. 10

²² *Ibidem*, p. 11

putea împlini rotunjimile ideatice: „Câte motive pregrecești, babiloniene, egiptene, mikeno-cretane n-au intrat de pildă în filosofia lui Plato! Câte motive și sugestii platonice-aristotelice și creștine n-au intrat în filosofia lui Kant!? Și totuși Plato a rămas grec, iar Kant a rămas german.”²³ Însă filosoful, procedând cu inteligență și perspicacitate, depistează și o posibilă orientare de perspectivă în filosofia românească, subliniind complexitatea semnificațiilor folclorice, acestea reprezentând „un rezervoriu de bogăție, încă necuprinsă, de motive, ce ar putea să fie exploatate”, continuându-și apoi entuziasta sa pledoarie pentru cultura populară, în cadrul căreia „îndeosebi *creațiile anonime din duh creștin, ca și din duhul eresului*, le vedem ca un permanent patrimoniu de isvoade.”²⁴

Introspecția analitică la care se angajează filosoful pe linia celor două orientări spirituale ale gândirii rusești, este extrem de incitantă. Așa, el constată turnura practică și social-politică pe care gânditorii ruși o dau întotdeauna așa-ziselor concepții progresiste („materialismul” și „pozitivis-mul”), importate din Occident, cu tendința de a le reduce la nihilism: „Dacă gândirea rusească n-a ajuns la mari construcții teoretice, ea își are totuși cel puțin *ticurile* ei particulare. Un rus, când își pune premisele unui silogism, schimbă în concluzie întotdeauna macazul spre practica vieții, cam în felul acesta: toți oamenii sunt muritori, Ivan e om, prin urmare lui Ivan nu-i rămâne altceva de făcut decât să se sinucidă.”²⁵ Cea de-a doua linie orientativă a gândirii rusești acceptă ca nucleu teoretic ortodoxismul, venind cu un adaos nuanțat de motive teosofice-gnostice sau cu încercări repetate de mediere între ortodoxism și ideile Occidentului, care însă niciodată nu depășesc proporțiile unei împăcări eclectică. Concluzia lui Blaga, în legătură cu aceste aspecte, este trasată cu claritate: „În toate cazurile gândirea teoretică a rușilor mi se pare prea conformistă, și deci un exercițiu parasitar.”²⁶ Dintr-o privire de ansamblu, filosoful constată că, chiar dacă *cantitativ* nu putem compara gândirea românească cu cea rusească (în cadrul căreia excelează, totuși, scriitorii, nu filosofii!), însă putem vorbi, la noi, mai ales în ultimele decenii (fiind vorba de perioada contemporană filosofului), despre un spectaculos salt *calitativ*, căci „Ființa noastră și-a făurit cârma ei proprie și a învățat imperatiivele rodnice ale gândirei ofensive. Mărturiile abundă, mărturiile că putem gândi lumea încă o dată de la început, altfel decât a fost gândită de alții.”²⁷

Noi am analizat aici doar articolul-program al revistei, din care am decupat câteva secvențe edificatoare, dar, în același număr inaugural, semnează studii și articole de filosofie și estetică personalități care, într-un viitor nu prea îndepărtat, vor reprezenta mult pentru cultura românească: Tudor Vianu („Eul poetic”), Bazil Munteanu („Forme de sociabilitate în literatura franceză”), Edgar Papu („Mysterium tremendum în lirica română”), Zevedei Barbu („Metafizicul ca funcțiune integrală a spiritului” și Ion Oana („Obscur și dificil în poezie”). Recenziile lui Z. Barbu, Grigore Popa și Victor Iancu sunt consacrate volumului *Izvoare de filosofie. Culegere de studii și texte* și cărților și studiilor proaspăt apărute sub semnăturile lui D. D. Roșca (*Valori vecinice* – studiu publicat în revista *Luceafărul*), Tudor Vianu (*Introducere în teoria valorilor*) și Nae Ionescu (*Istoria Logicei și Metafizica*, tipărite postum,

²³ *Ibidem*, pp. 11-12

²⁴ *Ibidem*, p. 12

²⁵ *Ibidem*, p. 13

²⁶ *Ibidem*, p. 14

²⁷ *Ibidem*

prin grija foștilor săi studenți). Nu lipsesc nici „Notele”, deosebit de semnificative, cum am remarcat mai sus, sub aspect programatic, ultima, semnată Z. B. (inițialele lui Zevedei Barbu, evident), făcând o interesantă constatare legată de relația filosofiei cu publicul românesc, menționându-se continua „îmblânzire” a auditoriului prin conferințe filosofice („Astăzi, spre ex. Prof. L. Blaga, la o conferință ținută la București, în luna Dec. 1942, a avut peste o mie de auditori și mulți alții care au rămas – cu toată dorința lor vie de a-l asculta – pe din afară”), dar și a cititorilor („Tot astăzi, o carte de filosofie tipărită în 2000 ex. se epuizează aproximativ într-un an. Nu analizăm mai profund adevăratele semnificații, pe care le pot avea aceste fapte... Ne pot spune cel puțin atât, că apele interesului filosofic au dat binecuvântate unde peste pământul românesc”).²⁸ Rezumatele primului număr sunt *tălmăcite* (ca să folosim un termen atât de plăcut lui Blaga) doar în limba germană!

Structurând colecția *Saeculum* în ordinea cronologică a numerelor publicate, am identificat *trei etape convenționale* în viața revistei, din care prima este cea de tatonare, de pregătire și de configurare a programului, începută odată cu demersurile de înființare și acoperită pe deplin de numărul inaugural; cea de-a doua este constituită de publicistica lejeră, cu rubrici bine determinate, ale celorlalte cinci numere, tipărite în cursul anului 1943; iar cea de-a treia etapă, de publicistica ultimelor două numere, editate în trimestrul întâi al anului 1944. Ele, în ansamblu, aveau să confirme întru totul dorința fondatorului ei de a edita o revistă vie, implicată în viața cultural-filosofică a vremii, axată, pe cât posibil, pe fenomenul gingaș al creației filosofice. Blaga însuși publică studii vaste, diverse ca tematică și incitante ca modalitate de abordare; să ni le reamintim, așadar, pe cele din 1943: „Critica literară și filosofia” (în nr. 2), „Mahatma Gandhi, cum l-am cunoscut” (în nr. 3), „Getica” (în nr. 4), „Despre permanența preistoriei” (în nr. 5), „Despre istoriografie” (în nr. 6) – ultimele două fiind sugestive și pline de tâlcuri, surprinzând aspectul cumplit al decadenței sociale înregistrate în epocă, când tăvălugul războiului calcă cu nepăsare peste valorile culturii și civilizației umane, dobândite în mii de ani, împingând omenirea înapoi, în apele tulburi ale preistoriei. Dar, pe lângă acestea, filosoful mai semnează și unele comentarii („Hölderlin” – la împlinirea unui secol de la moartea „celui mai înalt și mai pur liric al poporului german”) și note polemice, precum: „Existențialismul sau neputința de a crea” (în care critică sterilitatea existențialismului, în general, și pe susținătorii autohtoni ai curentului – care îi disprețuiau sistemul filosofic), „De la cazul Grama la tipul Grama” (unde popa Grama de la „Depeșa română” nu poate fi decât vestitul teolog D. Stăniloae – redactorul șef al ziarului *Telegraful român* din Sibiu, între 1934-1945), „Săpunul filosofic” (cel mai probabil a fi vizat aici fiind Nichifor Crainic, care critică filosofia sa stilistică de pe poziții clericale), „Automatul doctrinelor” (atac îndreptat, după câte se pare, împotriva lui C. Rădulescu-Motru, bătrânul filosof fiind persiflat cu apelativul „Mortu”) și „Neopozitivismul” (în care critică logicismul excesiv al școlii filosofice vieneze și polemizează cu revista *Symposion*).

Studiile, articolele și eseurile acestei etape arată – chiar prin unghiul frecvent antinomic al abordărilor – spiritul deschis, vădit euristic al publicației. Există deja un puls spiritual, extrem de viu, al revistei, imprimat și de calitatea scrierilor colaboratorilor ei; astfel, în această etapă, Petre P. Ionescu publică studiul „Despre vivificarea conceptului” și eseu „Iubire și cunoaștere”, Constantin Noica pledează „Pentru o altă istorie a gândirii românești”,

²⁸ *Ibidem*, p. 109

în timp ce Grigore Popa prezintă „Existențialismul” (neagreat deloc de către directorul publicației), iar Victor Iancu se referă, pe spații largi, la „Problema formei în estetică”. De altminteri, acesta din urmă, și în alte numere (ale acestei etape) se arată preocupat de aceeași temă, publicând: „Analiza fenomenologică a formei” și „Funcțiunea estetică a formei”. Bine axate pe programul revistei sunt curajoasele eseuri ale lui Edgar Papu – „Creație și filosofie” – și Zevedei Barbu – „De la dialectică la existențialism”, „Umanismul, veșnica reîntoarcere”, „Cultură și istoricitate.” Colaborările din spațiul cultural european, prin studiile și comentariile lui Giovanni Villa – „Vico: de la idealul umanist la conceptul educației eroice”) – și prin Walter Biemel – „Ironia romantică și idealismul german” și „Sonetele către Orfeu de Rainer Maria Rilke” – deschid puternic publicația către vastele orizonturi spirituale vizate de Blaga, în sensul exprimat de către filosof ceva mai demult, referitor la beneficiul reciproc al unor interferențe, la care fiecare cultură să participe cu specificitatea ei proprie, fără infatuări sau complexe de inferioritate, prin circulația liberă a valorilor și stabilirea, astfel, a unor echivalențe culturale de netăgăduit.

Tot acum (în nr. 5), debutează în *Saeculum* Gh. Pavelescu cu studiul „Cultură și mentalitate primitivă”, în același număr fiind prezent și cu o recenzie – „Etnicul românesc”, la cartea lui C. Rădulescu-Motru – iar, apoi, în următorul, cu o alta – „Comentarii la legenda Meșterului Manole, de M. Eliade”. Rubrica de Comentarii, deși nu este permanentă, se face imediat remarcată prin suplețea ideilor și observațiile analitice pertinente; în cadrul acesteia se întâmplă debutul în *Saeculum* al tânărului cerchist Ovidiu Drimba, cu „Marginalii engleze”; dar cel care constituie o prezență deosebit de activă aici este George Hanganu, care publică detașat, rubrică de rubrică, studii și considerații de literatură universală extrem de incitante, cum sunt: „Viziunea poetică a lumii în opera lui Paul Claudel”, „Sensul tragic al existenței la A. Rimbaud”, „Problematika existenței la André Gide”, „Gândirea poetică a lui Paul Valéry”. Alți „comentatori” sunt: Edgar Papu – cu „Temele existenței la Georg Büchner” și Kr. H. Zambaccian – cu unele glose „Pe marginea modernismului nostru”. Rubrica de Recenzii este susținută, de regulă, de către chiar secretarul de redacție al revistei, Zevedei Barbu, care publică generoase rânduri de întâmpinare la apariții editoriale pe măsură: „Două introduceri și o trecere spre idealism”, de Constantin Noica, „Temeiuri filosofice ale ideii naționale”, de D. D. Roșca, „Încercare de definiție a satului”, de Gh. Em. Marica, „Die Relativität der Erkenntnis und Suchen des Absoluten”, de C. Micu, „Despre valoarea etică a științei”, de P. Sergescu. „Metafizica”, de Nae Ionescu, „T. Maiorescu și contemporanii săi”, vol. I, de E. Lovinescu, „Le Mot. Esquisse d’une theorie generale”, de A. Rosseti. Alți harnici recenzenti sunt: Victor Iancu, care scrie despre „Studiile istorico-filosofice”, de Ioan Petrovici, despre „Antologia filosofică”, realizată de N. Bagdasar, V. Bogdan și C. Narly, despre volumul „Între două lumi”, de M. Ralea; apoi, Grigore Popa, care recenzează „Istoria Logicei”, a lui Nae Ionescu, R. Stoichiția, cu referiri la „Corelația aspectelor vieții sociale”, autor C. Studețeanu; Ion Negoitescu, care scrie despre „Soluțiile artei în cultura modernă”, de Edgar Papu; și Ion Oana, recenzent al volumului „Limbă și cultură”, de Th. Capidan. Notele, fleșurile și alte rubrici de semnalări / atenționări publicistice (mai rar, Redacționalele) sunt semnate cu inițiale, în dosul cărora numele autorilor pot fi ușor identificate. Astfel, nu mai constituie nici un mister pentru nimeni cui aparțin inițialele L. B. sau Z. B. Despre notele polemice ale lui Blaga am amintit deja, dar și cele ale lui Zevedei Barbu sunt destul de numeroase și surprind aspecte dintre cele mai diverse ale vieții cultural-filosofice românești

(și nu numai) din epocă: „O viziune quantică a lumii”, „«Unitatea» de la «*Saeculum*»”, „Filosofia și «Specialistul»”, „Istoria științelor sau despre bătrânii morți”, „Plato în românește”. V. I. - sunt inițialele lui Victor Iancu, care și el „notează”, atenționează și „redacționează”: „T. Maiorescu”, „Șantajul și injuriile în cultură”, „E. Lovinescu”, iar O. D.-desigur Ovidiu Drimba, scrie despre „Hölderlin și esența poeziei” și „Un precursor al lui Bergson”. N. T. - trebuie să fie Nicolae Tatu, un moralist al revistei în cele două însemnări critice: „Oportunismul și neo-oportunismul filosofilor” și „Articolul – perie”. Sunt și note semnate în nume propriu, precum cele ale lui Radu Stanca („De la stilul istoric la stilul filosofic”) și Ion Oana („Dialectica unei aventuri în spirit”). Toate cele cinci numere ale acestei etape publicistice beneficiază de rezumate ale principalelor studii, traduse în limbile italiană, franceză și germană.

Cea de-a treia etapă (convențională) a revistei sibiene *Saeculum* ar reprezenta-o cele două numere publicate în intervalul ianuarie-aprilie 1944, când în viața publicației intervine o anumită crispă, sesizabilă prin pierderea lejerității publicistice și restrângerea numărului de colaboratori; lucrurile se precipitau căci linia frontului de răsărit era tot mai aproape de hotarele țării iar, mai ales după dezastrul de la Cotul Donului, invazia sovietică era iminentă. Revista suferea, în primul rând, de lipsa de fonduri și nu era nicidecum afectată de vreo criză de idei. Deși, să recunoaștem, orice s-ar spune, până la urmă împrejurările politice i-au grăbit sfârșitul. Ceea ce trebuie constatat aici este absența din paginile publicației a semnăturii lui Zevedei Barbu. Dar Zevedei Barbu nu mai figura nici în caseta de redacție a revistei, și aceasta încă de la ultimul număr al anului precedent (nr. 6 / noiembrie – decembrie 1943). Să precizăm însă că, în cadrul procesului intentat lui Zevedei Barbu de către Tribunalul Militar Sibiu, pentru desfășurarea de activități ilegale (comuniste), Lucian Blaga a fost martor al apărării, salvându-l (după câte se pare) de la o foarte probabilă condamnare la moarte.

Studiile de bază ale revistei aparțin, și acum, directorului revistei, care publică „Fenomenul istoric” și, apoi, „Organism și societate”, în conținutul cărora abordează conceptul de istoricitate, delimitându-l de fenomenul istoric, iar structurarea vieții omenești o consideră organizată pe baza aceluiași „potențe stilistice” care stau la baza operelor de artă. Notele polemice ale lui Blaga sunt caustice și abundente: „Kant și metafizica” (unde îi critică pe antimetafizicienii, considerându-i „eunucii filosofiei”), „Sancta simplicitas” (în care polemizează cu publicația ortodoxă *Altarul Banatului* și cu profesorul de teologie Petru Rezuș), „Încă o dată Getica” (prin care combate ideea monoteismului getic al lui Pârvan, teză susținută și de gândiriști în frunte cu teologul Ioan Coman), „Wundt și Bergson” (unde, din nou, este atacat C. Rădulescu-Motru, pentru exagerata importanță acordată filosofului W. Wundt), „Reconstrucția filosofică” (în care cel vizat este profesorul Mircea Florian, considerat „meseriaș” în filosofie și „un fel de Rege Midas, dar oarecum cu semn contrar”).²⁹ Alte studii mai publică acum Victor Iancu, urmându-și firul tematic propus („Opera de artă și forma artistică”), dar și Nicolae Tatu („Preciziunea în filosofie”), Ion Negoitescu („Descartes moralistul”), Constantin Noica („Un înțeles pentru gândirea filosofică”), Nicolae Mărgineanu („Natura probabilității”) și George Em. Marica („Satul ardelean”). Rubrica Comentarii este susținută de George Hanganu („Structura sensibilității lui Paul Verlaine”), Victor Iancu

²⁹ Revista *Saeculum*, Anul II, nr. 2 p. 73.

(„Ștefan George și depășirea estetismului”, articolul fiind „ilustrat” și cu poemul acestuia, „Lauda femeilor”), Dragoș Protopopescu („Viziunea lumii la poeții englezi”) și Melania Livadă („Valori metafizice în critica noastră literară”). Recenziții acestei etape sunt mai „vechi” și mai „noi”: Victor Iancu („Ethos – revistă de teorie a culturii”), Ștefan Aug. Doinaș (care scrie despre cartea lui Dan Petrașincu – „Edgar Poe, iluminatul” și cea a lui Umberto Cienciolo – „Introducere în poezia lui Eminescu”), Dan Petroiu („Heraclit din Efes”), Ion Negoșescu (cu referințe la volumul de critică al lui Șerban Cioculescu – „Aspecte lirice contemporane”, și altele, nu mai puțin interesante, cu aprecieri despre „Macedonski restaurat de dl. Tudor Vianu”) și Gh. Pavelescu („N. Petrescu. Primitivii. Organizare, instituții, credințe, mentalitate”). Notificatorii se semnează fie cu inițiale, fie cu numele lor proprii. Astfel, N. T. (Nicolae Tatu) „notează” despre „Răspunsul unui înțelept”, „Ideală consecvență filosofică”, „Filosofie «științifică» și «științificii» în filosofie” și „Pe când «philosophia cogitas»?”, V. I. (Victor Iancu) scrie despre „Inflația filosofică”, iar neidentificații Memento – despre „Erasm al Vlăsiei” și R. R. – despre „N. Tatu” și „Constantin Noica”. Alte note semnează: Radu Stanca („Stilistica – o nouă disciplină a filosofiei?”), Ion Oana („Înstrăinarea culturii”), Ion Negoșescu („Pășuniști și «nemuritori»” și „D. Pompiliu Constantinescu și tinerii”) și Ștefan Augustin Doinaș („Critica literară și sinceritatea poezilor”). Rezumatele sunt, de asemenea, traduse în cele trei limbi de circulație europeană: italiană, franceză și germană.

Editată în vremuri tulburi, de război, dintre cele mai nefavorabile sub aspect cultural, dar și în condițiile interne ale unor adversități declarate din partea „filosofilor științifici” și, mai ales, din partea nucleului dur al ortodoxiei românești (reprezentat de directorul „Gândirii” – Nichifor Crainic și de teologul Dumitru Stăniloiaie), revista *Saeculum* și-a atins totuși țelul propus: acela de fi (până atunci) prima publicație filosofică din Ardeal și cea dintâi publicație avangardistă a gândirii românești. Ea rămâne tocmai prin bogatul și valorosul ei conținut, prin programul ei riguros și prin faptul în sine că și-a asumat o misie culturală, pe care a urmat-o apoi cu stăruință, câtă vreme a apărut, pledând mereu în paginile ei pentru originalitate și profunzime ideatică. Rubricatura ei modernă, studiile, eseurile, articolele, comentariile și recenziile, rezumatele traduse în limbi de mare circulație, ca și polemicile de idei stârnite – arată că revista era bine ancorată în realitatea cultural-filosofică a epocii, că avea o pulsație spirituală proprie care o singulariza în peisajul nostru publicistic. Adică, pe scurt, *Saeculum* era o revistă de anvergură europeană! În final, ar trebui, poate, să ne reamintim câteva mari idei blagiene trasate în articolul-program al revistei, unde gânditorul, susținând cu tărie reducerea doctrinelor filosofice la rolul lor de simple „izvoare”, le adresează un mesaj încurajator tinerilor gânditori români: „Întâii stâlpi și unele temeuri ale viitoarei filosofii românești stau drepti și sunt puse (...) Dar fiecare nou gânditor își va lua sarcina să gândească el însuși încă o dată lumea de la început. A filosofa înseamnă a-ți reduce prejudecățile la un minimum posibil, a accepta orice filosofie constituită cel mult ca izvor, a-ți păstra libertatea mișcărilor, a vedea în orice doctrină, de oricâtă faimă s-ar bucura, doar o carieră din care să scoți piatră pentru o nouă clădire.”³⁰ Subliniind, iar și iar, trăsătura prin excelență ofensivă a filosofiei, Blaga arată că te poți înscrie pe o linie creatoare de gândire (indiferent dacă tezele acesteia sunt scientiste, idealiste, fenomenologice sau teologice) doar dacă aceasta „mai

³⁰ Revista *Saeculum*, Anul I, nr. 1, p. 15.

permite un adaos”, o valorificare originală a ideilor într-o nouă construcție teoretică, altminteri întreaga trudă este zadarnică și fără vreun rost cultural, filosoful trăgând de aici și o concluzie: „Așa înțeleg aluatul spornic al filosofiei. Și nu-mai astfel putem nădăjdui să avem mâine o filosofie cu desigurii amplu înrămurite, încât să se vorbească de o floră filosofică românească.”³¹

În fața acestei ferestre blagiene de optimism, atât de larg deschisă către zările viitorimii, ar trebui să ne supunem cu toții conștiințele unui examen critic și să ne punem întrebarea (oricât de dureroasă ar fi ea): ce am făcut noi, cei de astăzi, pentru filosofia românească, vreme de mai bine de o jumătate de veac?!

Bibliografie

- I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, ediția a III-a, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004
- Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, ediție îngrijită de Magda și Petru Ursache, Editura Timpul, Iași. 1996
- Dumitru Stăniloae, *Poziția dlui Lucian Blaga față de Creștinism și Ortodoxie*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1942,
- Ion Bălu, *Viața lui Lucian Blaga, vol. II*, Editura Libra, 1996, București,
- Gheorghe Vlăduțescu – vezi articolul „O istorie accidentată, dar semnificativă”, în volumul aniversar *Revista de filosofie la 80 de ani, 1923-2003*, coordonatori: Angela Botez, Victor Popescu și Mihai Popa, Editura Ardealul, Colecția Biblioteca de filosofie, Târgu-Mureș, 2004
- Revista Saeculum*, Colecția 1943-1944, Sibiu, Institutul de arte grafice „Dacia Traiană”
- Revista Viața Românească*, București, nr. 1 / ianuarie 1946

---

³¹ *Ibidem*